

**UN CLERIC-CĂRTURAR UITAT.
PROTOPOP STAVROFOR SEBASTIAN STANCA***
A forgotten scholar-clergyman. Archpriest Stavrofor Sebastian Stanca

Mihai-Octavian GROZA

Abstract: *Through this micro-monograph, I tried to make a short review of the life and activity of the clergyman Sebastian Stanca, a figure virtually unknown to the general public. He has worked as a historian, theologian, poet, publicist, journalist, translator, politician (for a short period of time in the autumn of 1918), clergyman (as priest advisor after 1919 for the re-established Bishopric of Vad, Feleac and Cluj, a close acquaintance of Bishop Nicolae Ivan), etc. In this material we tried to apprehend the main biographical data (early years, family, education, etc.) as well as his contributions in various areas of Transylvanian cultural life (the development of various church periodicals in Romanian for the Astra newspaper).*

Key words: Transylvania, Sebastian Stanca, newspaper, church, culture.

„Cărturarii sunt aleși de Dumnezeu ca să mângâie oamenii cu graiuri noi și cu povestiri frumoase și ca să le facă viața mai lină și mulțumirile mai adânci”.¹ Un astfel de cărturar, ales de Dumnezeu, pe nedrept uitat de istorie, a fost preotul, istoricul, gazetarul, scriitorul, omul politic Sebastian Stanca (1878-1947). Figura acestui cleric-cărturar este una interesantă și într-o egală măsură aproape necunoscută publicului larg, atât datorită penuriei de cercetări istorice dedicate vieții și activității acestuia (cu excepția unor mici micro-monografii, de factură romantică, care au la bază diferite informații furnizate de dicționare, enciclopedii, monografii locale și mai puțin o temeinică documentare arhivistică,² semnate de cercetători precum Mircea Păcurariu, Florin Dobrei, Ioan Băndean etc.), cât și învăluirii într-un con de umbră, datorită activității desfășurate de fiul său, celebrul dramaturg Radu Stanca. Pornind de la această afirmație, cu caracter constatativ, vom încerca, pe parcursul demersului nostru, creionarea unui mic medalion biografic printr-o reevaluare a surselor, care să constituie o umilă contribuție la cunoașterea vieții și activității acestui cleric-cărturar, care s-a făcut remarcat prin contribuția sa la îmbogățirea zestrei culturale a poporului român din Transilvania, la dezvoltarea vieții bisericești (prin contribuția adusă la reînființarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului), la modernizarea învățământului teologic, la promovarea și răspândirea culturii teologice etc.

Sebastian Stanca s-a născut la data de 17 octombrie 1878, la Petroșani, în casa preotului Avram Stanca (1843-1916), fost secretar, în timpul studiilor teologice, al episcopului, mai târziu mitropolitului Andrei baron de Șaguna, colaborator al „crașorului” Avram Iancu, pe când era preot în Vidra și ctitor al bisericii ortodoxe

---

* Lucrare înscrisă în cadrul programului „Burse de cercetare”, oferite de Fundația Mitropolitul Bartolomeu Cluj-Napoca, cu tema „Clerici cărturari din Sebeșul de altădată: Episcopul Vasile Moga (1774-1845) și Protopopul Stavrofor Sebastian Stanca (1878-1947)”.

¹ Tudor Arghezi, „Scrisul-vorbire cu cerneală”, în Tudor Arghezi, *Serieri*, volum VI, București, Editura pentru Literatură, 1964.

² Aceasta și datorită faptului că, până în prezent, cu excepția lucrărilor tipărite și a materialelor publicate de Sebastian Stanca în diverse periodice, nu deținem date concrete despre o posibilă arhivă personală a acestuia.

„A forgotten scholar-clergyman. Archpriest Stavrofor Sebastian Stanca”, *Astra Salvensis*, II, 4, p. 85-93

„Sfântul Nicolae” din Petroșani.³ De la părintele său a moștenit dragostea de țară, de neam, de muncă și de cunoaștere, care i-a ghidat întreaga activitate culturală, bisericească, editorială. Și-a început studiile la Gimnaziul Evanghelic din Sebeș (1890-1893), după care a trecut la Liceul Ortodox „Andrei Șaguna” din Brașov (1893-1898), iar obârșia în „țara minerilor”, a celor care zi de zi coboară în subteran și își pun viața în mâinile Marelui Creator, l-a îndemnat să își îndrepte pașii spre biserică și spre preoție, urmând cursurile Seminarului Andreian din Sibiu (1898-1901).⁴

Proaspăt absolvent, în 1901, a luat drumul Budapestei, înscriindu-se la Facultatea de Litere și Filosofie, din cadrul Universității din Budapesta, instituție care îi va conferi, în anul 1910, titlul de doctor, pentru o lucrare dedicată lui Timotei Cipariu (publicată în același an).⁵ Pentru un tânăr transilvănean ajuns într-un oraș străin, departe de familie și de melegurile natale, sentimentul dezrădăcinării, al pierderii identității a fost o realitate. Cu timpul acest sentiment a dispărut, viața de student antrenându-l spre alte preocupări, alegerea cursurilor, găsirea unei gazde, diverse prietenii și distracții.⁶ În capitala Regatului Apostolic al Sfântului Ștefan, din care făcea parte și Transilvania din anul 1868, tânărul Sebastian Stanca a debutat ca literat, gazetar, la 3 octombrie 1901 punând bazele, împreună cu studentul Dionisie Stoica, gazetei „Poporul Român”,⁷ periodic care a apărut aici până în aprilie 1911, după care și-a mutat activitatea la Arad. În calitate de redactor-șef al acestei publicații a scris și editat o serie de materiale literare, dar mai ales politice, în apărarea intereselor poporului român.⁸ În perioada 1901-1902 a ocupat funcția de președinte al Societății Literare „Petru Maior” a studenților români de la Universitatea din Budapesta,⁹ calitate din care, în anul 1902, a pus bazele, alături de alți colegi (printre care se numără Octavian Goga, Ioan Lupaș, Ilie Minea, Ion Montani, Dionisie Stoica, Ion I. Lapedatu,

³ Ioan Velica, Carol Schreter, *Călătorie prin vârstele Văii Jiului. Istoria în date a Văii Jiului*, Deva, Editura Destin, 1993, pp. 44-45.

⁴ Maria Razba, *Personalități hunedorene. Oameni de cultură, artă, știință, tehnică și sport (secolele XV-XX)*. Dicționar, ediția a II-a revăzută și adăugită, Deva, Editura Emia, 2004, p. 523; Vasile Sava, „Doctor Sebastian Stanca”, în *Renașterea*, an XXV, 23 noiembrie 1947, Cluj, număr 46-47, p. 1.

⁵ Sebastian Stanca, *Cipariu Thimothéus: értekezés, Pertozsény, Muntyán Tivadar Könyunyomdája*, 1910, pp. 3-77.

⁶ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 264; Idem, „Viața cotidiană a studențimii române de la universitățile din Austro-Ungaria”, în *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” Târgu-Mureș*, număr II, 1999, pp. 162-174.

⁷ „Poporul Român”, periodic politic, social și economic, apărea de 2-3 ori pe săptămână la Budapesta (1901-1911), apoi la Arad (1911-1914), cu o întrerupere în perioada ianuarie 1908-decembrie 1909, sub redacția responsabilă a lui Dimitrie Birăuțiu. Începând cu anul 1907, gazeta a devenit „organul poporului al Partidului Național Român”, având ca editor și proprietar pe Aurel Vlad (Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, București, Editura Științifică, 1995, pp. 319-320).

⁸ Maria Razba, *Personalități hunedorene*, p. 523.

⁹ Societatea Literară „Petru Maior” a fost înființată în anul 1862, sub denumirea de „Societatea de lectură a tinerilor români din Pesta”. Conform statutului elaborat de membrii fondatori, societatea avea ca principal scop deprinderea „în limba maternă” prin prelucrarea operelor literare, istorice, religioase etc., precum și a diverselor traduceri (Eugenia Glodariu, „Înființarea, organizarea și activitatea culturală desfășurată de Societatea „Petru Maior” a studenților români din Budapesta”, în *Acta Musei Napocensis*, număr XIII, 1976, pp. 505-522).

Alexandru Ciura, Gheorghe Tulbure, Horia Petra Petrescu, Gheorge Popp, Octavian Tăslăoanu), gazetei „Luceafărul”,¹⁰ revistă a „unei generații de excepție”, după cum remarca istoricul Cornel Sigmirean.¹¹ În paralel, Sebastian Stanca a colaborat și cu alte publicații românești, precum „Lupta” (Budapesta) și „Telegraful Român” (Sibiu).¹² Peste ani, rememorând perioada petrecută în capitala Ungariei, atât ca student și președinte al Societății Literare „Petru Maior”, cât și ca publicist, gazetar, apreciindu-și aportul la mișcarea națională a românilor, Sebastian Stanca nota următoarele rânduri: „[...] Și astăzi trebuie să recunoaștem că gazetele de la Budapesta au adus în deceniul de dinaintea Primului Război Mondial servicii deosebit de prețioase problemelor de viață națională a poporului român, contribuind în măsură covârșitoare la cristalizarea și fortificarea principiilor idealului național care se înfiripa tot mai stăruitor în sufletul poporului român și acesta este un fapt pe care cronica vremii nu-l poate tăgădui „instituției” românești din capitala Ungariei”.¹³

Anul 1907 a reprezentat un moment de cotitură în activitatea tânărului Sebastian Stanca, marcat de divizarea studențimii românești din Budapesta în două tabere, una condusă de Ioan Duma, cealaltă de Petru Groza, fiecare reclamând pentru sine controlul asupra gazetei „Lupta”. Astfel, Sebastian Stanca și-a depus demisia, revenind în Transilvania.¹⁴

Întors pe meleagurile natale, în anul 1907, s-a căsătorit cu Maria Muntean, din Ocna Sibiului, avându-l ca părinte spiritual pe însuși Octavian Goga, iar în același an a fost hirotonit preot, de către mitropolitul Ioan Mețianu, pe seama parohiei Vulcan, unde a activat până în anul 1911, când a fost transferat în localitatea Sebeșul-Săsesc.¹⁵

¹⁰ „Luceafărul”, periodic ilustrat de cultură, literatură și artă, apărea bilunar la Budapesta (1902-1906), apoi la Sibiu (1906-1914), din inițiativa tinerilor universitari din Budapesta. „Oglindă a tuturor frământărilor vieții românești”, revista a promovat numeroși scriitori de prestigiu, precum Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Ioan Luca Caragiale, Liviu Rebreanu, Andrei Bârseanu, Onisifor Ghibu, Eugen Lovinescu, Lucian Blaga, Silviu Dragomir. Redacția a publicat și o serie de numere speciale, dedicate lui Mihai Eminescu, Aurel Vlaicu, Nicolae Grigorescu, Alexandru Vlahuță, George Coșbuc etc. Revista a reapărut la 1 ianuarie 1919, la București, sub conducerea lui Octavian Tăslăoanu (Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei*, pp. 261-262).

¹¹ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității*, p. 270; a se vedea și: Sebastian Stanca, „Cum am înființat revista Luceafărul la Budapesta”, în *Revista de Istorie și Teorie Literară*, număr 4, 1970, p. 645; Maria Berényi, *Cultura românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000, pp. 77-82; Idem, „Gazetele și calendarele populare ale lui Dimitrie Birăuțiu, proprietarul Tipografiei „Poporul Român” din Budapesta”, în *Izvorul. Revistă de etnografie și folclor*, număr 31, 2010, pp. 3-25.

¹² Mircea Păcurariu (coordonator), *Enciclopedia ortodoxiei românești*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, p. 598.

¹³ Markert Virgilia, „Publicistul Birăuțiu Dimitrie din Budapesta, Caragiale și Badea Cârțan”, în volumul *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana*, IX, coordonat de Doru Sinaci, Emil Arbonie, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2014, p. 614; pentru mai multe detalii a se vedea: Andreea Oana Dăncilă, *Elite culturale românești în Transilvania în prima perioadă a secolului al XX-lea*, teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2012; Andreea Oana Dăncilă, „Ipostaze ale elitei culturale românești din Transilvania începutului de secol XX: generația „Luceafărul” (1902-1914)”, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, număr 14/I, 2010, pp. 229-238.

¹⁴ Florin Dobrei, „Protopop stavrofor doctor Sebastian Stanca-micromonografie”, în *Revista Teologică*, an XVI, număr 1, Sibiu, 2006, p. 133.

¹⁵ Idem, *Istoria vieții bisericești a românilor hunedoreni*, Reșița, Editura Eftimie Murgu, 2010, p. 647.

„A forgotten scholar-clergyman. Archpriest Stavrofor Sebastian Stanca”, *Astra Salvensis*, II, 4, p. 85-93

Pasionat fiind de cercetarea istoriei românilor, în anul 1910, s-a înscris la Facultatea de Filosofie, Limbi și Istorie, a Universității „Ferencz József” din Cluj,¹⁶ eforturile sale, în acest domeniu, fiind încununuate de obținerea titlului de doctor în istorie din partea noii universități românești, constituite după anul 1918.

Din această perioadă datează implicarea sa în viața politică transilvăneană, fiind un sprijinitor activ al mișcării „tinerilor oțeliți”, grupare radicală condusă de Octavian Goga, care a intrat în conflict cu liderii Partidului Național Român din Transilvania, acuzându-i de moderație și de compromisuri în tratativele lor cu guvernul maghiar,¹⁷ dovadă stând corespondența purtată între Sebastian Stanca și liderul acestei grupări: „[...] Acum, după ce s-a mai demolit puhoiul frământărilor ce te-au zbuciumat în vremea din urmă, viu și eu, ca unul care ține la tine, cu inima, nu cu gura, să te felicite pentru uriașa energie cu care ai dus o luptă atât de grea până la sfârșit [...] Noi, cei cu inima curată, am tăcut și am lucrat aici în liniște pentru ideile tale și izbânda va fi a noastră. Dumnezeu să-ți dea puterea și trăire din belșug ca să duci idealul nostru, al tuturor, regenerarea noastră, la izbândă”¹⁸

Activitatea clericală a fost dublată de o bogată activitate culturală, desfășurată în cadrul Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), despărțământul Sebeș, una dintre primele filiale constituite, al cărui secretar a fost în perioada 1911-1921, activitate curmată de izbucnirea Primului Război Mondial.¹⁹

După intrarea Regatului României în război de partea Antantei, după eșecul campaniei desfășurate de armata română în Transilvania și după deruta provocată de acestea,²⁰ autoritățile austro-ungare vor proceda la instituirea așa-numitei „granițe culturale” și la încarcerarea intelectualilor, în special preoți, dat fiind faptul că „[...] preoții au fost vestalele cari au ținut pururea vie flacăra focului credinței naționale în poporul românesc”.²¹ Alături de alți intelectuali din Sebeșul-Săsesc (protopopul ortodox Sergiu Medean, protopopul greco-catolic Ioan Simu, medicul Ioan Elekeș, avocatul Dumitru Ștefan, negustorul Nicolae Tincu), preotul Sebastian Stanca a fost încarcerat și deportat în județul Șopron (astăzi la granița dintre Austria și Ungaria).²² Referitor la această perioadă deținem o serie de informații, oferite de lucrarea acestuia, dedicată contribuției preoților transilvăneni la războiul pentru întregirea neamului. Condeiful preotului Sebastian Stanca va descrie calmul cu care a

¹⁶ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității*, p. 588.

¹⁷ Lucian Boia, *Eugen Brode, 1850-1912. Destinul frânt al unui luptător național*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2013, pp. 280-292.

¹⁸ *Octavian Goga în corespondență*, volum II, ediție îngrijită de Mihai Bordeianu, Ștefan Lemny, București, Editura Minerva, 1983, pp. 402-403.

¹⁹ Petru I. Faur, *Profesorul Silviu Cărpinișianu, reprezentant al culturii secolului al XX-lea în Sebeș*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2004, pp. 50-51.

²⁰ Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, București, Editura Humanitas, 2014, p. 76.

²¹ Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimei române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Cluj, Institut de Arte Grafice, Editură și Librărie „Cartea Românească” S.A., 1925, p. 5.

²² Gheorghe Fleșer, Ioana Rustoiu, *Biserica ortodoxă „Învierea Domnului” din Sebeș*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2005, p. 37.

întâmpinat momentul deținerii: „[...] Ce mari și minunate sunt lucrurile lui D[umne]zeu în împărăția sufletului omenesc. În momentele cele mai grele ale vieții, dă acestui suflet energii neînchipuite. O liniște grozavă mi-a cuprins sufletul în aceste momente, liniștea înspăimântătoare care ca un preludiv cuprinde natura întreață în preajma furtunei ce clocote înăbușită în adâncime. Îmi făcusem repede seama cu mine. Dacă atâtea sute și mii de mucenici au sângerat pentru înfăptuirea unui ideal visat de veacuri, cu atât mai vârtos acum când înfăptuirea e în prag, reclamă acest ideal jertfă și mai multă de sânge. Iar dacă D[umne]zeu mi-a scris ca și eu să dau acest tribut glorios și sfânt, fie voia Domnului. Acum înțeleg pe deplin, de ce cei mai mari nevinovați ai istoriei au pășit pe treptele eșafodului cu atâtea liniște și bărbăție”,²³ precum și greutățile care au urmat după aceasta: despărțirea de familie, tratamentul și condițiile de încarcerare, alimentația sărăcăcioasă a celor deținuți etc. Cu toate acestea, după părerea noastră, deținerea, încarcerarea și deportarea preoților români în Ungaria a fost exagerat comparată, de unii istorici, cu sistemul penitenciar din perioada comunistă (trebuie precizat că cei deținuți și deportați au beneficiat de pachete cu alimente expediate de familii, puteau trimite și primi corespondențe, aveau acces la diferitele periodice ale vremii, inconvenientul, pentru un intelectual, fiind arestul la domiciliul stabilit, într-un teritoriu străin, condițiile improprii, ocara populației maghiare, precum și limbajul aspru și jignitor utilizat de gardieni).

Dorul de casă, de familie, greutățile detenției sunt descrise sugestiv într-o serie de poeme, impregnate de o sensibilitate aparte, trimise de Sebastian Stanca redacției „Telegrafului Român” și publicate în paginile acestuia: „În exil”,²⁴ „Dor de țară”,²⁵ „Trist”,²⁶ „Resignare”,²⁷ „Toamnă”,²⁸ „Vântul”,²⁹ „Toamnă târzie”,³⁰ „În cimitir”,³¹ „Rugăciune”.³² De departe, singurătatea și dorul de meleagurile natale sunt motivele regăsite în majoritatea poemelor compuse de Sebastian Stanca în exil: „Vremea trece, 'n al meu suflet/Crește jalea val cu val./Când te-oi mai vedea eu iară/Mult doritul meu Ardeal?” („În exil”), „Gându-mi sboară'n depărtare/Drum de țară până'n zare,/Trece'n fugă deal cu deal/La iubitul meu Ardeal/Văd pe culmi un mândru plai,/Unde adesea mă purtai/Doina de mi-o trăgănai./Turma iese'n luminiș/Din huceagul de-aluniș/Doina glasul și-l înstrună/Și de multă voie bună/Sună codrul de răsună” („Dor de țară”), „Mi dor de chipul scump al țării mele/Și-l caut cu ochii-n zarea de mătasă/Dar plâng nemângâiat și'n suflet se pogoară/Povara grea a dorului de casă” („Trist”).

Odată întors acasă și-a reluat activitatea, implicându-se activ în lupta pentru unire a Transilvaniei cu Regatul României, calitate din care, în toamna anului 1918, îl

²³ Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimei*, p. 11.

²⁴ Idem, „În exil”, în *Telegraful Român*, an LXV, sâmbătă 4/17 martie, număr 16, 1917.

²⁵ Idem, „Dor de țară”, în *Telegraful Român*, an LXV, marți 7/20 martie, număr 17, 1917.

²⁶ Idem, „Trist”, în *Telegraful Român*, an LXV, marți 14/27 martie, număr 19, 1917.

²⁷ Idem, „Resignare”, în *Telegraful Român*, an LXV, sâmbătă, 18/31 martie, număr 20, 1917.

²⁸ Idem, „Toamnă”, în *Telegraful Român*, an LXV, marți 21 martie/3 aprilie, număr 21, 1917.

²⁹ Idem, „Vântul”, în *Telegraful Român*, an LXV, sâmbătă 25 martie/7 aprilie, număr 22, 1917.

³⁰ Idem, „Toamnă târzie”, în *Telegraful Român*, an LXV, joi 6/19 aprilie, număr 24, 1917.

³¹ Idem, „În cimitir”, în *Telegraful Român*, an LXV, joi 13/26 aprilie, număr 26, 1917.

³² Idem, „Rugăciune”, în *Telegraful Român*, an LXV, marți 30 mai/12 iunie, număr 40, 1917.

„A forgotten scholar-clergyman. Archpriest Stavrofor Sebastian Stanca”, *Astra Salvensis*, II, 4, p. 85-93

vom găsi ca membru activ al Consiliului Național Român din Sebeșul-Săsesc, pe care îl va conduce, pentru o scurtă perioadă de timp, în luna decembrie a aceluiași an. De asemenea, s-a numărat printre cei care au avut ocazia să participe și să salute istoricul eveniment de la 1 decembrie 1918, care a consfințit unirea Transilvaniei cu România.³³

Datorită bogatei activități desfășurate până în momentul Marii Uniri, la începutul anului 1919, Sebastian Stanca a fost cooptat (alături de Pompei Morușca, viitor episcop al românilor ortodocși din Statele Unite ale Americii și Canada și Virgil Nistor)³⁴ în comisia prezidată de asesorul Nicolae Ivan, trimisă la Cluj, de către Sinodul Arhiepiscopiei de la Sibiu, care urma să pună bazele reînființării Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului. În anul 1921, prin legea cu numărul 3235/1921, a fost reînființată Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului, asesorul Nicolae Ivan fiind înălțat la rangul de episcop al noii eparhii. După zece ani, rememorând activitatea și eforturile depuse pentru reînființarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Sebastian Stanca îi mărturisea protopopului de Bistrița Grigore Pletosu, următoarele: „Când am ajuns în Cluj n-am găsit nici masă, nici casă, dar ne-am trudit părinte, ne-am trudit și... iată ce-a ieșit!”.³⁵

În cadrul consistoriului noii episcopii a fost ales și preotul Sebastian Stanca, în calitate de referent al secției bisericești. Din acest moment își va continua activitatea la Cluj, până în anul 1940, îndeplinind funcțiile de asesor consistorial, protopop, iconom stavrofor, președinte al Asociației Clerului „Andrei Șaguna” (secția Cluj), prim-sfetnic al episcopului Nicolae Ivan (la moartea acestuia a devenit chiar locuitor al scaunului episcopal, până la alegerea noului ierarh), deputat în Congresul Național Bisericesc etc.³⁶

Prin numeroasele sale intervenții, beneficiind și de sprijinul nașului său, ministrul Octavian Goga, Sebastian Stanca a reușit, prin intervenția Ministerului de Interne, să obțină din partea primăriei orașului Cluj, cu titlu de gratuitate, terenul din fața Teatrului Național pentru ridicarea viitoarei catedrale, deoarece „[...] clădirea unei catedrale ortodoxe române în Cluj se impune ca o necesitate culturală și națională și de aceea, credem că ea trebuia să se ridice în inima orașului”.³⁷ De asemenea, tot lui Sebastian Stanca i se datorează și înființarea Muzeului de Antichități Religioase, pe lângă centrul eparhial, format inițial din piesele și obiectele donate de el însuși.³⁸

Beneficiind de experiența editării unui periodic, dobândită în timpul anilor de studiu, din inițiativa sa, la 10 octombrie 1919, ieșea de sub teacurile tipografiei eparhiale, primul număr al „Foi bisericești”, pas urmat, la 1 septembrie 1923, de

³³ Mihai-Octavian Groza, „Sebeșul și Marea Unire. Aspecte privind activitatea Consiliului Național Român din Sebeș (3 noiembrie 1918-13 februarie 1919)”, în volumul *Sebeș-istorie și tradiții locale*, coordonat de Ionuț Costea, Sebeș, Editura Emma Books, 2014, pp. 145-146.

³⁴ În cadrul acestei comisii au fost cooptați, ulterior, printre alții și Ioan Lupaș și Onisifor Ghibu.

³⁵ Nicolae Feier, „Despre reînțemeierea Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului”, în *Tabor*, număr 9, decembrie 2011, p. 95.

³⁶ Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a II-a revăzută și întregită, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 451.

³⁷ Sebastian Stanca, *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, 1919-1929*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1930, p. 65.

³⁸ Maria Razba, *Personalități hunedorene*, p. 523.

apariția organului oficial al episcopiei, botezat sugestiv „Renașterea”.³⁹ În primul număr al acestei gazete, redactorul responsabil Sebastian Stanca preciza următoarele: „Cu sentimente de adevărată bucurie creștinească vestim cucernicilor noștri preoți și tuturor celor ce poartă la inimă interesele eparhiei noastre, că în ziua de astăzi am ajuns iarăși în situația de a vă pune la dispoziție o gazetă oficială a Consistoriului nostru [...] prin reînvierea gazetei noastre și munca noastră neprihănită vom putea da și noi o modestă contribuție la consolidarea temelii statului nostru românesc”.⁴⁰

Datorită muncii depuse atât în activitatea de reînființare a episcopiei Clujului, Vadului și Feleacului, cât și în plan cultural, național, bisericesc, protopopul stavrofor Sebastian Stanca a fost decorat de către autoritățile române cu medalia „Răsplata Muncii pentru Biserică” (clasa I) și „Coroana României” în grad de cavaler.⁴¹

În anul 1940, după trecerea Ardealului de Nord în componența Ungariei (prin Dictatul de la Viena), Sebastian Stanca a luat în mână toiagul pribegiei și s-a refugiat dincolo de linia de demarcație, la Sibiu, împreună cu alte instituții, organizații și personalități ale vieții culturale transilvănene, de unde, prin numeroase călătorii și intervenții și-a adus aportul la organizarea noului vicariat de la Alba-Iulia⁴², precum și a Episcopiei Maramureșului.⁴³

Ca literat, dramaturg, gazetar, Sebastian Stanca s-a remarcat printr-o serie de lucrări publicate: în domeniul literar amintim următoarele volume: *Pribegii. Comedie din viața meseriașilor* (Sibiu, 1910), *Bucătăreasa. Comedie într-un act* (Brașov, 1911), *Lazăr Diacul. O întâmplare adevărată* (București, 1923), *Fiul cantonierului și alte nuvele* (București, 1925), *Sergentul. Episod din luptele de lângă Jiu în pasul Surduc la începutul lui septembrie 1916. Dramă într-un act* (Arad, 1926), *Lege nouă. Comedie într-un act* (Sibiu, 1933), *Apis și Este* (București, 1942) etc.; în domeniul literaturii religioase amintim următoarele volume: *Pocăiții. Studiu pentru combaterea sectei pocăiților* (Sibiu, 1913), *Pâinea vieții. Carte de rugăciuni pentru toți creștinii* (Cluj, 1923) etc.; a susținut o serie de conferințe, ale căror texte au fost publicate fie în paginile revistei „Renașterea”, fie în diversele publicații ale ASTREI, fie sub formă de broșură (Mihai Viteazul, Gheorghe Dima, Gheorghe Lazăr, Ciprian Porumbescu, Timotei Cipariu); în manuscris au rămas mai multe piese de teatru, precum și o serie de traduceri din Schiller, Goethe, Uhland și Heine. La fel de importante au fost și colaborările sale la „Telegraful Român”, „Luceafărul”, „Țara Noastră”, „Cosânzeana”, „Revista Teologică”, „Tribuna”, „Libertatea”, „Anuarul Institutului de Istorie Națională” etc.⁴⁴

Cu toate acestea, ceea ce definește activitatea culturală a clericului-cărturar Sebastian Stanca este cercetarea istoriei bisericești a românilor transilvăneni. Conform

³⁹ Florin Dobrei, *Istoria vieții bisericești*, p. 647.

⁴⁰ ***, „Gazeta noastră”, în *Renașterea. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geagiului și Clujului*, an I, 1 septembrie, număr 1, 1923, p. 1.

⁴¹ Maria Razba, *Personalități hunedorene*, p. 523.

⁴² A se vedea: Alexandru Moraru, „Vicariatul Ortodox Român Alba-Iulia (1940-1945). Aspecte generale”, în volumul *Identități Confesionale în Europa Central-Orientală (Secolele XVII-XXI)*, coordonat de Nicolae Boșcan, Ana Victoria Sima, Ioan Cârja, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2009, pp. 491-510.

⁴³ Florin Dobrei, *Istoria vieții bisericești*, p. 647.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 647-648.

„A forgotten scholar-clergyman. Archpriest Stavrofor Sebastian Stanca”, *Astra Salvensis*, II, 4, p. 85-93

istoricului Ioan Băndean aria cercetărilor istorice, desfășurate de Sebastian Stanca, poate fi împărțită în patru mari direcții de cercetare: o direcție dedicată frământărilor generate de încercările de atragere a românilor la uniune, o alta dedicată identificării clerului bisericii ortodoxe din Transilvania cu interesele sociale și bisericești ale românilor de sub stăpânirea austriacă, apoi austro-ungară (*Carmen saeculare. Preoțimea română din Ardeal în slujba idealului național*, Cluj, 1927), o alta dedicată aportului preoților ardeleni la războiul pentru întregirea neamului (*Contribuția preoțimei române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Cluj, 1925), ultima fiind dedicată cercetării istoricului Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului.⁴⁵ Această ultimă direcție de cercetare s-a concretizat prin publicarea volumului omagial *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului*, la zece ani de la reînființarea episcopiei, motivându-și demersul astfel: „[...] Socotim deci de datoria noastră să aducem, cu prilejul împlinirii celor dintâi zece ani de la reînvierea episcopiei noastre, deoparte un modest prinos de cinste înaintașilor noștri, iar de altă parte să dăm o icoană a străduințelor noastre în timpul acestor zece ani de activitate”.⁴⁶

Dintre lucrările sale istorice, de departe, cea mai importantă este monografia dedicată vieții și activității episcopului Vasile Moga, de fapt teza sa de doctorat, coordonată de istoricul Ioan Lupaș, publicată în anul 1938. Pornind de la considerentul că o serie de istorici de prestigiu, precum Ilarion Pușcariu, Gheorghe Bogdan-Duică, Nicolae Iorga, care s-au ocupat de perioada păstoririi episcopului și mitropolitului Andrei baron de Șaguna, au blamat personalitatea și activitatea desfășurată de predecesorul acestuia, episcopul Vasile Moga, întâiul episcop român ortodox după încorporarea Transilvaniei în Imperiul Habsburgic, prin cercetările sale, prin numeroasele documente analizate, Sebastian Stanca a reușit, prin lucrarea *Viața și activitatea episcopului Vasile Moga (1774-1845)*, publicată la Cluj, în anul 1938, să reabiliteze figura vrednicului ierarh. Punându-se capăt controverselor din jurul personalității episcopului Vasile Moga, însuși Nicolae Iorga va lăuda eforturile depuse de Sebastian Stanca, afirmând următoarele: „Bravo, părinte Stanca! Bine că s-a terminat odată povestea cu Vasile Moga”.⁴⁷

Pe lângă acestea, Sebastian Stanca s-a arătat preocupat și de întocmirea unor monografii bisericești (monografia bisericii ortodoxe din Sebeș),⁴⁸ mănăstirești (monografia mănăstirii de la Râpa Râmețului)⁴⁹ și locale.⁵⁰

⁴⁵ Ioan Băndean, „Protopop stavrofor doctor Sebastian Stanca (1878-1947). Contribuția sa la cunoașterea istoriei bisericii transilvane și la reînființarea Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului”, în *Mitropolia Ardealului*, an XXXI, număr 5, 1986, p. 60.

⁴⁶ Sebastian Stanca, *Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, 1919-1929*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1930, p. 5.

⁴⁷ Ioan Băndean, „Protopop stavrofor”, pp. 62-63.

⁴⁸ Sebastian Stanca, *Biserica Ortodoxă din Sebeș*, Cluj, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, 1928, pp. 3-25.

⁴⁹ Idem, *Mănăstirea de la Râpa Râmețului: 1486-1827*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române, 1936, pp. 3-23.

⁵⁰ Sebastian Stanca a lăsat în manuscris o monografie istorico-geografică a Văii Jiului, premiată în anul 1934 de către Academia Română și publicată în revista „Steagul Roșu” din Petroșani, de-a lungul câtorva numere în perioada 1971-1972. Versiunea integrală a monografiei a fost publicată în anul 1996

Rămas la Sibiu, Sebastian Stanca va trece la cele veșnice, după o lungă suferință, în dimineața zilei de 9 noiembrie 1947, fiind înhumat în cimitirul central din localitate, ducând cu el în mormânt o experiență istorică de o viață, o adevărată școală istorică, teologică, literară, publicistică. În necrologul semnat de Vasile Sava, publicat pe prima pagină a revistei „Renașterea”, din 23 noiembrie 1947, se consemnau următoarele rânduri: „[...] Cu el s-a stins un suflet nobil și o inimă largă, care încălzea pe toți care veneau în contact cu el [...] S-a dus și părintele Stanca. Legea firii este necruțătoare. Când crezi că ai dobândit lumea, ți-ai așezat copiii, în groapă te sălășluiești. Unica mângâiere este că acolo nu sunt cunoscute scârbele și durerile lumii acesteia”.⁵¹

Talentul literar va fi moștenit și continuat de doi dintre fiii acestuia, Radu Stanca (poet, dramaturg, regizor, discipol și asistent al marelui Lucian Blaga, profesor de estetica teatrului la Conservatorul Popular din Sibiu, mentor și membru marcant al Cercului Literar de la Sibiu, redactor al revistelor „Maine”, „Symposion”, „Curțile Dorului” și „Națiunea Română”), respectiv Horia Stanca (memorialist, cronicar dramatic, traducător, ofițer de artilerie, atașat de presă și secretar cultural la Legația Română din Berlin, funcționar în Ministerul de Externe și în Ministerul Informațiilor).⁵²

Cărturar de excepție, animat de un sensibil spirit critic, teolog, literat, gazetar, Sebastian Stanca a rămas în memoria celor care l-au cunoscut și nu numai un neobosit căutător al pietrei filosofale, a cărui viață și activitate i-au fost încununat de funcțiile deținute, de conferințele susținute, dar mai ales de opera istorică și literară, care a îmbogățit zestrea culturală a poporului român și care rămâne o mărturie vie, peste veacuri, a eforturilor depuse pe meleagurile cunoașterii. Departe de a fi complet, demersul nostru propune un punct de vedere asupra vieții și activității desfășurate de clericul-cărturar Sebastian Stanca, în speranța că umilele rezultate la care am ajuns să constituie o reală contribuție care să servească și altor cercetători interesați de subiect.

---

de către Dumitru Velea (Sebastian Stanca, *Monografia istorico-geografică a localității Petroșeni din Valea Jiului*, Petroșani, Editura Fundației Culturale „Ion D. Sârbu”, 1996, p. 5-98).

⁵¹ Vasile Sava, „Doctor Sebastian Stanca”, p. 1.

⁵² Florin Dobrei, „Protopop stavrofor”, pp. 142-143.